

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת אחרי מות - קדושים נדרים פז. - צא.

כ' בקרן אורה, צ"ע במקלל אביו או חבירו, אי מהני בהו חזרה תוכ"ד, או לא, ועיקרא דמילתא נקט, ואפשר ילפינן כל הני ממברך את השם. ולפי מש"כ הר"ן ז"ל דוקא בהני משום דחמירי, א"כ במקלל חבירו אפשר [ד]מהני חזרה תוכ"ד, דלא חמיר כולי האי. וצ"ע. [א"ה, לכאו' ממש"כ הר"ן דהטעם דלא חשיב בב"ב [קכט]: מגדף משום דבכלל עבודת כוכבים הוא, מוכח דמקלל אביו או חבירו אינן בכלל זה, ומהני בהו חזרה תוכ"ד, דאל"כ הו"ל למיחשבינהו התם, דאינהו ודאי לאו בכלל ע"ז נינהו, או למיחשב מגדף, ויהיו אלה בכללו, כדהכא].

פז. בר"ן ד"ה והלכתא. וראיתי לרמב"ן ז"ל וכו', ולא ניחא לי, וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת לעולם בקום עשה בנדרים.

ובשיטמ"ק תירץ ז"ל, ובעניונו י"ל דתקנת חכמים היא כדי שישב אדם וישאל בשלום חבירו בהפסק ממכרו, ולא יפסיד דבר בהפסק שאילת שלמא, ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, דחשיב ליה מיגדר מילתא, דאמרינן ביבמות בהאשה רבה דבמקום מיגדר מילתא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפ"ל במקום שאינו שב ואל תעשה. והנימוק"י כ' ז"ל, דעת המורים ז"ל [ר"ת והרמב"ן שהביאם לעיל מינה] הוא נכון בעיני, דאפשר לי לומר דלא מיקרי קום עשה כל האי דרשא כעין אסמכתא היא ותקנותיהם ודרך אסמכתות הכל ענין אחד והם אמרו כנ"ל. עכ"ל. [וצ"ב].

וז"ל הנימוק"י בב"ב [קכט]: והלכתא תוכ"ד כדיבור דמי, ולא הוי הפסק וכו', ופירשו הטעם בשם הראב"ד ז"ל, דכיון דגם אף לגבי קריאת שמע אינו הפסק כדאמרינן בברכות [יג]. שואל מפני היראה, אף בכל דבר תקנו שלא יהא הפסק. [א"ה, בתוס' בברכות [יג. בד"ה באמצע] כ', דהירושלמי מייתי לה מקרא ד'ודברת בס', מכאן שיש לך רשות לדבר בס. ואולי לזה נתכוון הנימוק"י הנ"ל במה שהזכיר הכא "דרשא", דמה"ט יש כח בידם לתקן אפ"ל לעקור דבר מן התורה. ועצ"ע]. נראה מדבריו דהא דאמרינן שואל מפני היראה, לאו דוקא בדבר שיש בו פחד סכנה, אלא אף מי שחייב לכבוד שמים כגון רבו, ובלבד שלא יאריך אלא כדי לומר שלום עליך רבי שהוא תוכ"ד הנאמר בכל מקום. ור"ת פירש הטעם מפני שהתלמיד פעמים שמוכר או קונה, ובתוך הדברים רבו עובר וצריך לתת לו שלום, ואי לא מצי למיהדר ולפרש דבריו משום הפסק זה, יפסיד בכך, והיינו דאמרינן במס' נזיר [כ]: א"כ לא שבקת רווחא לתלמידא, ויש בו תקנת השוק, והשוו חכמים מדותיהם אף במקום שאין לחוש.

כו. בר"ן ד"ה והלכתא. ונראה בעיני וכו', לא בגמר דעתו הוא עושה, אלא דעתו שיכול לחזור בו תוך כדי דיבור.

פז. אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו, יצא ידי קריעה.

כ' הנימוק"י, הא דנקט ואח"כ נמצא בנו ולא נקט איפכא, שסבור שהוא בנו ואח"כ נמצא אביו, רבותא נקט, דאע"ג דאין לו להוסיף בשביל בנו על הקריעה, יצא ידי קריעה, וכ"ש אם בתחילה אמרו לו על בנו ואח"כ [נמצא] על אביו, שצריך להוסיף בקרע עד טבורו [מו"ק כו:], דודאי יצא, שהרי מוסיף וקורע.

[והרי"ף במו"ק [כו]: הביא שם ברייתא זו, וכ' ע"ז בהגהות חו"י ז"ל, צ"ע בהיפך. ולכאו' כוונתו, דבקרע על בנו ונמצא אביו, י"ל דלא יצא, כיון דנתכוין לחובת קריעה הקלה, ואיהו מיחייב בחמורה. ובב"י [ס"י ש"מ] הביא ברייתא דאבל רבתי [פ"ט ה"ד], אמרו לו מת אביו וקרע והוא אינו אלא אמו, יצא, אמו והוא אינו אלא אביו, לא יצא, מת אביו וקרע והוא אינו אלא אחד מן הקרובים, יצא, אחד מן הקרובים והוא אינו אלא אביו, לא יצא, ולא הזכירו הפוסקים דברים אלו, ונראה שהטעם מפני שלא הוזכרו בגמ', אלמא לאו דסמכא נינהו. עכ"ל הב"י. וכ' בנחלת יעקב שעל התוספתא, משום דליכא טעם לחלק בין אביו לאמו למה לא יחייב יצא אם סבר שהוא אמו ובאמת הוא אביו. ומשמע דבסיפא דשאר קרובים לא קשיא ליה, ולכאו' הוא מטעם הנ"ל, דחומר הקריעה על אביו ואמו שוין, משא"כ באביו ושאר קרובים. ולפי מה שהגיה הגר"א ברישא "יצא", א"כ לא קשיא].

פז. לא קשיא הא בסתם הא במפורש.

פי' הר"ן, דסתם היינו כשלא אמרו לו בפירוש שמת אביו אלא שמת לו מת, והוא סבור שאביו מת, וכן פי' הרא"ש. אבל רש"י ותוס' פירשו שלא קרע לשם אביו או בנו, אלא לשם מי שהוא. וכ"כ הטור [בס"י ש"מ] דאם הוא סבור שהוא אביו הוי כמפרש, [ובד"מ שם [ס"ק י"ג] כ' בשם הנימוק"י במו"ק דאם אמרו לו מת סתם ואינו יודע מי הוא, וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא, יצא ידי קריעה דאמרינן יש ברירה. ותמה ע"ז בגליון מהרש"א [כאן, ובגליון השו"ע], מה ברירה צריך כיון דאצ"ל אגלאי מילתא למפרע]. וגם לענין הפרה כ' הטור [בס"י רל"ד] אמרו לו דנדרה אשה בתוך ביתך סתם והיפר, הוי הפרה אע"פ שלא כיון לזאת בפרט, משמע דאם כיון לאחרת מתוך שהיה סבור שנדרה האחרת, חשיב מפרש ולא הוי הפרה. ועיין בב"ח ובט"ז שם שהאריכו בביאור דעת הטור.

פז. מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף, וכמדומה שמת וקרע וכו', אבל בתוך כדי דיבור וכו'.

כ' הנימוק"י, מזה שמעינן באפ"ל קרע בתחילה על איש רחוק שאינו בן קריעה עליו, אם חזרו ואמרו לו תוכ"ד שהיה מי שהוא חייב לקרוע עליו, יצא ידי קריעה, דהא הכא כיון שהוא חי אינו בן קריעה עליו ודינו כרחוק.

פז. והלכתא תוכ"ד כדיבור דמי חוץ ממגדף וכו'.

[ול' הריטב"א, דכל תוכ"ד כדיבור דמי, והרי הוא כאילו עכשיו השלים דיבורו וכו', שכדי שיעור זה רחושי מרחשן שפוותיה דיבור ראשון, וכאילו הוא מדבר עדיין]. וכ' בקה"י [חלקים, ח"ה סכ"ה], מהא דגם גבי קריעה מהני מה שקרע תוכ"ד למיתתו, מוכח דענין תוכ"ד כדיבור דמי הוא מפני שנחשב הכל בזמן אחד, וכאילו היה הכל בבת אחת, אבל אם יסוד דין תוכ"ד הוא אך משום שאכתי לא גמר בדעתו, א"כ מה ענין תוכ"ד האמור לגבי קריעה, וצ"ל דהא בהא תליא, דכיון דלענין כל מילי אין דעתו של אדם מוחלטת עד כדי דיבור, משו"ה הו"ל כל זמן הכדי דיבור כמו בבת אחת ממש לכל מילי, דלגבי דעת האדם נתפס הכל בבת אחת.

ובעיקר דברי הר"ן, כ' בגילוינו הש"ס למהר"י ענגיל וז"ל, נפלאתי דטעם תוכ"ד מפורש בתמורה [כה:], [אם משאמר הרי זו שלמים נמלך ואמר ולדה עולה, הרי זו ולדה שלמים], פשיטא וכו' אלא כל אימת דבעי מימלך וכו', לא נצרכה אלא שאמר תוכ"ד, מהו דתימא תוכ"ד כדיבור והאי עיוני הוא דקמעין וכו', ומפורש הטעם בתיבות "והאי עיוני הוא דקמעין", דאם חוזר תוכ"ד איננו נחשב נמלך וחוזר, דאין דרך אדם להתחרט ולחזור תוכ"ד, ורק מורה דגם מתחילה לא עשה בדעה מוחלטת, רק עדיין היתה דעתו משוטטת ומסופקת ועיוני קא מעיין בדבר, והחזרה שחזר היא היא החלטת דעתו וכו', אלא דאחר כדי דיבור אין האומדנא הזאת חזקה כ"כ ולא מהני לבטל הדבר, ומשא"כ תוכ"ד היא אומדנא ברורה דאין אדם נמלך תוכ"ד, ועל כרחק דגם מתחילה היתה דעתו מסופקת ושוטטת בדבר וכו' וכו"ל. [א"ה הגר"א שם מחק תיבות אלו, וכ"כ המ"מ [בפ"ט ו' מהל' מעשר הקרבנות ה"א] בדעת תוס'].

פז. קיים לתאנים כולו קיים.

כ' הריטב"א, פירוש אפי' לגבי ענבים, ושוב אינו יכול להפר, והוא שידע בכל הנדר. [ואולי טעמו, דלא מהני הקמה קודם שמיעה, ולא עדיפא הקמת מקצתו [ששמע כבר] לקיים כולו, טפי מאילו הוה מקיים מה שלא שמע בפירוש. ועדיין צ"ב].

ובטעמא דמילתא דהוקם כולו, כ' רש"י כאן ושאר לקמן בגמ', מדכתוב יקימנו יקים ממנו. וכ' ע"ז הקרן אורה, דלשיטת הרמב"ן ודעימיה דבהפרת מקצת לא הוי הפרה אפי' לאותו מקצת, יש לדקדק, מנלן למילף מיקימנו דקיים מקצתו קיים כולו, דילמא קמ"ל קרא דקיים מקצתו הוי קיום, היינו למה שקיים, אבל לא לכולו, וילפינן מיקימנו דיכול לקיים מקצתו. וי"ל דעל כרחק הא דקים לן מסברא דהפרת מקצתו לא הוי הפרה כלל, היינו משום דחד נדרא הוא ואין הפרה לחצאין, א"כ ה"ה דאין קיום לחצאין, ועל כרחק קרא דיקימנו אתי [למימר] דהוקם כולו. ועוד, דעל כרחק ממילא הוקם כולו, כיון דאין הפרה לחצאין, א"כ אין יכול להפר החצי השני, וממילא הוא קיום. [ואפי' לר' יוחנן דס"ל לעיל [פב]: דמיפר למתענה ואין מיפר לשאין מתענה, ופי' הר"ן דאליביה א"צ להפר כל הנדר, אלא כל מה שהוא יכול להפר מן הנדר, היינו דוקא התם דבעיקר הנדר אין יכול להפר טפי, אבל הכא שבעיקר הנדר היה יכול להפר כולו, אלא שע"י הקמתו במקצת אינו יכול להפר עוד אותו מקצת, אכתי קאי במה שהיה מתחילה שא"א להפר אותו א"כ יפר כולו ממש].

וז"ל הריטב"א, היפר לתאנים אינו מופר, פירוש אפי' לגבי תאנים וכו', ובין להפרה ובין להקמה רואין הנדר כולו דבר אחד, וגבי הקמה דתליא רחמנא בשתיקה, הקמה קצת הויא הקמה לכולה, אבל גבי הפרה, עד שיפר הכל.

פז. הרי אלו שני נדרים.

כ' בשיטמ"ק בשם הרא"ם, וצריך האב להפר שני פעמים לכל אחד. [ולכאוי' הוא דלא כהר"ן ושאר דבהפרה אחת מיפר נדרים רבים]. וכן הנשאל לחכם צריך לישאל על כל אחד ואחד בפני עצמו. ורש"י [כאן, ולקמן פז: בד"ה אמר רבא] כ' דחייב עליו שני לאוין. [וצ"ב].

פז: מתני' ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד.

הר"ן פי' דמשו"ה לא חשיבי שני נדרים, עד שתאמר שאני טועמת לכאון"א, ובזה הוה שני נדרים אפי' אמר קונם פעם אחת. וכ"כ בתוס' רי"ד וז"ל, ואע"ג דר"ש בעי שבועה לכאון"א, והכא לא אמרה אלא קונם אחד,

כיון שאמרה פעמיים שאני טועמת פרטיהון [אצ"ל פרטא הן] ושני נדרים הן. וה"ה נמי התם אי אמר שבועה [אין] לך בידי ואין לך בידי דהא פרטי, וכאילו אמר שבועה לכאון"א. עכ"ל. אבל תוס' כ', עד שיאמר קונם לכאון"א, וכ"כ הרא"ש במתני', ומשמע דהכי הוי גרסי במתני'.

וכ' הגראמ"ה, נ"ל דודאי בסיפא דלא תנן "אלה", אפי' לרבנן לא הוי שני נדרים עד שתאמר ב' פעמים קונם או איני טועמת, דמנ"ל לחלק לשני נדרים, אלא דיוקיה מרישא, דהומ"ל קונם אלו שאיני טועמת [ולא לפרט תאנים וענבים], וכמו דאמרינן ריש פ"ג דשבועות [כג:]: לענין יין ושמן ודבש, וכן בשבועות הפקדון מדלא אמר כולכם, אלא אמר [רבא] למילתיה אסיפא, משום דברישא הו"א דאף דחלוקים לשני נדרים, מ"מ כיון דבחד קונם אמר להו, הוי גזיה"כ דצריך להפר דוקא ביחד. [יעו"ש עוד].

פז: יודע אני שיש מפירין, אבל איני יודע שזה נדר וכו'.

פי' הר"ן, יודע אני שיש מקצת נדרים שהבעלים מפירין אותם, אבל איני יודע שזה מאותן נדרים שהבעל מיפר. אבל המאירי פי' דבכה"ג הוי בכלל רישא דלכו"ע יפר, וז"ל, יודע אני שיש נדרים, כלומר ידעתי בנדר, אבל איני יודע שיש מפירין, כלומר לא הייתי יודע שאהא אני יכול להפר או שיהא הנדר מאותם שיש לי הפרה בהם, ובסיפא פירש, יודע אני שיש מפירין אבל איני יודע שיש נדרים, ר"ל לא הייתי יודע שזהו נדר שצריך הפרה כלל.

פז: ורמינהו בלא ראות פרט לסומא דברי ר"י, ר"מ אומר לרבות את הסומא.

התוס' רי"ד פירש איפכא מהר"ן, דבמתני' פליגי בהכי, דלר"מ כיון שידע שהבעל מיפר נדרי אשתו וגם שמע שאשתו נדרה, אע"פ שטעה שסבר שאין זה נדר שצריך הפרה, מ"מ מקצת ידיעה יש כאן והויא ככל ידיעה, וכיון שלא היפר ביום שמעו שוב אינו יכול להפר, וחכמים סברי מקצת ידיעה לא הויא ככל ידיעה, והלכך ביום שידעו לו שזה נדר יכול להפר. ובביאור הקושיא כ', והשתא י"ל לר"י טעמא דכתב קרא בלא ראות ומיעט את הסומא, הא לאו הכי הו"א הסומא גולה, אלמא ס"ל מקצת ידיעה ככל ידיעה, ור"מ נמי טעמא דכתב קרא ורבייה, הא לאו הכי הוה ממעיטנא ליה, דמקצת ידיעה לא הויא ככל ידיעה וכו'. אבל קשה בעיני לפרש כן, דאי מדיוקא מקשה טעמא דכתב קרא וכו', מאי היא דקא מהדר ליה הכא מענינא דקרא וכו', אכתי הדר קושיא לדוכתיה טעמא דכתב קרא וכו'.

משו"ה נ"ל לפרש, דלאו מדיוקא קא מקשה, אלא מעיקר דרשא דידהו, וה"פ, דר"מ דקאמר לא יפר משום דקסבר שעכשיו שנודע לו שהוא נדר, אין כאן ידיעה שלימה אלא מקצת ידיעה, שמקצתה ידע קודם לכן כשנאמר לו שנדרה אשתו, והשתא שאמרו לו שהיא נדר' [אצ"ל שהוא נדר], לא תקרי ידיעה שלימה דליהו יום שמיעה, ולגבי גלות אמר דסומא גולה ואע"ג דלית ליה ידיעה שלימה, וחכמים דקאמרי יפר ס"ל דאע"ג דליכא השתא אלא מקצת ידיעה, וכולה ידיעה הויא ובר הפרה היא, דכאילו שמע היום שנדרה אשתו דמי, ולגבי גלות אמרי דסומא אינו גולה משום דלית ליה אלא מקצת ידיעה, והשתא א"ש מאי דמתרץ הכא מענינא דקרא וכו'.

פח. בר"ן ד"ה וסומא. והך סוגיא מיחלפא התם בפ' ואלו הן הגולין.

ובהגהות מהר"ב רנשבורג כ' וז"ל, עיין בחי' הריטב"א למכות [ט:]: ותבין כוונת הר"ן. וז"ל הריטב"א שם, איכא דקשיא ליה, דהכא [במכות] דריש ר"מ בלא ראות דמשמע פרט לסומא, ואילו במס' נדרים אמרינן לר"מ בלא ראות לרבות את הסומא, דאי אמרת למעוטי, מבלי דעת נפקא. ויש מתרצין שזו מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד. והנכון בעיני דלא פליגי כלל, דהתם לאו ממשמעות דלישנא אמרינן לה, אלא מהכרח דמיעוט אחר מיעוט כי הכא, וה"ק על כרחק בלא ראות לרבות, דאי ס"ד למעוטי, ליכתוב רחמנא בבלי דעת לחוד, וכיון דכתביניהו תרווייהו, מיעוט אחר מיעוט הוא שהוא לרבות וכו'. עכ"ל. [א"ה, אחרי שהר"ן גופיה פי' בסוגיין משום מיעוט אחר מיעוט, עדיין צ"ב במה מתחלפות הסוגיות].

פח. המדיר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות וכו'.

כ' המאירי בקידושין [כב:], נתן לה בלא שום תנאי וכו' יש מי שאומר שקנה הבעל לגמרי ואף גוף המתנה, כעבד שקנה רבו הכל, והרי הוא כמציאת האשה שכולה לבעלה, ויכול למוכרה אף בלא רשותה, ואינה כירושה שהיא נכסי מלוג, ואף גדולי הרבנים כתבוהו כן וכו', אלא שבמקצת פירושים ישנים מצינו להם שהפריזו על מדותיהם, לומר כן אף בירושה הבאה משנכנסה לרשות הבעל, ואין לה בנכסי מלוג אלא במה שקנתה עד שלא נשאת. ודבר זה א"א לאומרו, וסתירתו מבוארת במס' כתובות [עת]. וכו'. אלא מחכמי הדורות הסכימו שהמתנה אינה אלא כירושה, ולא זכה בעל אלא בפירות וכו'. [וכמש"כ הר"ן].

פח. המדיר הנאה מחתנו וכו', אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן וכו'.

המחנ"א [הל' זכיה מהפקר סי' ד'] הקשה מכאן על מש"כ הרשב"א בתשובה [סי' תר"ב], דאשה שאסרה על עצמה כל נכסי ראוהו בהנאה, ואח"כ קבלה קידושין ממנו, דאינה מקודשת, דכיון דאסורה בהנאה מהם אינה יכולה לזכות בהם, ולפי סברתו קשה למה ליה לומר הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ע"מ שאין לבעלך רשות בהן, כי לא אמר לה הכי ג"כ אין הבעל קונה אותם, כיון שאסור בהנאתם. והנתייה"מ [סי' ער"ה סוף סק"ח] הביא דבריו וכו' ע"ז, לא קשה כלל, דהא כשאומר נכסי עליך אם מכרו לאחר מותר כמבואר בנדרים, וכאן שניתן לבתו הוי כמכרו לאחר, ובעלה מינה דידה זכי. עכ"ל.

ותמה ע"ז הקה"י [סי' ל"ב אות ה'], דא"כ נמצא שבאמת מותר חתנו ליהנות ממעות הללו, וא"כ למה צריך שיאמר לבתו ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן וכו'. ואפשר שכוונת הנתייה"מ הוא, דנהי שהממון מותר לחתנו כדין אפסקיה אחר, מ"מ החותן נחשב מהנה לחתנו בגופו במה שעשה מעשה הנתינה לבתו שמזה יוכרח שיגיע הנאה לחתנו, ואע"פ שבדף מג. שרינו לומר לחנוני, פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה, וכן לומר הרי הן מופקרין לכל מי שירצה, אע"פ שגורם בזה הנאה למודר, אפשר דהתם שאני, שאינו עושה רק אפשרות שיוכל המודר לזכות, אבל הנותן לבתו, הרי באותה נתינה מוכרח ממש שיזכה חתנו ממנה, וזה אפשר דנקרא מעשה להנאות את חתנו.

[וצ"ל לכאן דתיתי נכלל בנדרו, איסור הנכסים, ואיסור הנאה מהגברא, דאם לא אסר אלא שלא יהנה ממנו [אבל נכסי אינם חפצא דאיסורא], קושיית המחנ"א מעיקרא ליתא, דמסתבר דדוקא כשהנכסים אסורין בהנאה אמר הרשב"א דלית ליה בהו זכיה, ועל כרחיך דאסר הנכסים, ומשו"ה קשיא ליה להמחנ"א, וע"ז תירץ הנתייה"מ דכיון דזכותה האשה [וממנה זוכה הבעל], אזל ליה איסור הנכסים, [וטעמא דהמחנ"א אולי משום דס"ל דכל היכא דאמרינו מה שקנתה אשה קנה בעלה, לא מינה דידה קני, אלא תחילת הנתינה לבעל במה שמגיע לחלקו], אלא דמ"מ יש לאסור ליתן להבת כיון שאסר הנאה גם מגופו, וזה חשיב שמהנהו, וכמש"כ הקה"י, ומשו"ה צריך להנתנות].

פח. המדיר הנאה מחתנו וכו', אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן וכו'.

הקשה בהגהות פור"י, למה ליה למימר הכי, הא אמרינו בב"מ [צו:]: מאן נמעול, נמעול בעל, דהיתרא ניחא ליה דליקני איסורא לא ניח"ל דליקני, א"כ ג"כ הכא, אמאי לא נימא דאיסורא לא ניח"ל דליקני, וא"כ ממילא נשאר לגבי האשה, [יעו"ש]. וכע"ז הקשה בשלמי נדרים מכח סוגיא דלעיל [לה.], למעול מקבל, יכול דאמר היתירא בעיתי איסורא לא בעיתי. ובסו"ד הביא דה"ט [בסי' רכ"ב סק"ג] כ', יש להקשות כיון שחתנו אסור ליהנות משל חמיו כיון שהדירו, למה לא יהיה מותר לתת לבתו אפי' סתם, שהרי חתנו לא יהנה מן אותה מתנה כלום, שודאי לא יעשה איסור. וי"ל כיון שעכ"פ זכה במתנה בקבלת אשתו הו"ל כאילו הוא קיבל מחמיו וחוזר ונותן אח"כ לאשתו.

והחת"ס תירץ על קושיית ה"ט, דאם עבר ונתן מתנה לבתו, הרי הגוף שלה, ושוב הפירות שמוציא הגוף ההוא אינן גידולים או חליפי איסור הנאה, שהרי קרקע של אשתו מוציאה פירות ולא קרקע של חמיו, וכיון

שהפירות מותרין לבעל אם עבר ונתן לבתו, א"כ ממילא אסור ליתן שום דבר לבתו, כיון שהבעל יאכל פירות הו"ל כנותן לידו. יעו"ש.

פח. אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן וכו'.

כ' הנימוק"י בשם הרמ"ה, (שכן) [וכן] הנותן מתנה לשום אדם ע"מ שלא ישתעבד לכתובת אשתו או לבעלי חובותיו, מהני תנאה (בזוכה) [וזוכה בו], ואין בעלי חובותיו באין ונפרעין כלל. [אבל אם יפרע הלוח חובו בזה מדעתו, לכא"ל לא בטלה המתנה, דלא נתכוון הנותן בתנאו אלא לאפוקי שלא ישתעבד לחובו שיטלוהו בעלי חובו בעל כרחו, וכי היכי דכ' הנימוק"י במתני' דכל שנתן לבתו בענין שלא זכה בו חתנו לאלתר מכחו, אע"פ שחזרה היא ונתנה לחתן, אין בכך כלום, דלאו מנכסיו קא מתנהי. ויל"ע].

פח: ורמינהו כיצד משתתפין במבוי וכו'.

ופירש"י וסתם מתני' ר"מ. וכ' הרש"ש, ולי נראה לפרש דפריך לרב דיליף אשה מעבד לר"מ, והא כאן תני דמזכה להן ע"י אשתו, וע"י עבדיו הכנענים תני סיפא דלא, אלמא דאפי' ר"מ מודה באשה. [וכן פי' תוס' בד"ה ואי אמרת]. אבל נראה כשאינו מזכה להן רק לצורך בני מבוי, דומה ל"אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיק" דמתני', [וביותר להאיכא מ"ד שהביא הר"ן דה"ה כשיחדן לאיזה דבר שיהיה], ובכזה כ' התוס' בקידושין [כג: בד"ה ור"א] בשם ר"י דיש חילוק בין עבד לאשה, וא"כ מאי פריך. וי"ל משום דהא דאדם יכול לזכות לחבירו, אינו אלא מטעם דמיגו דזכי לנפשיה וכו', [א"ה, לכא"ל ר"ל מיגו דאי ה"ה בעי הוה זכי לנפשיה, אבל זכי לנפשיה ממש ליכא הכא, עד דמשני רב אשי בשיש ליה בית באותה חצר], להכי פריך שפיר דאין תזכה לאחרים אם אינה יכולה לזכות לעצמה.

פח: מתני' בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן, דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחרני.

כ' הרא"ש בביצה [פ"ב סי' ו'], דלפ"ז דוקא בעירובי חצירות ושיתופי מבואות מזכה ע"י אשתו, אבל בעירובי תבשילין אין אדם צריך לזכות לאשתו ולבני ביתו, אלא כשהוא עירב כולן מותרין, וכיון שכן, אין מזכין על ידה, מידי דהוה אעירובי חצירות כשאין לה בית בחצר. והר"ן שם נקט בשיטת הר"ף דאף בעירובי תבשילין מזכה על ידי אשתו, וכ' דכי אוקימנא לה בסוגיין בשיש לה חצר, ה"מ אליבא דר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה, אבל לרבנן לא צריכא שתהא לה חצר, וה"ה בעירובי תבשילין.

[ויל"ע בהאי מיגו, אי מהני דוקא באותו מעשה שזוכה לעצמה שתזכה גם לאחרני, או אפי' בזאח"ז, דבב"מ [ח.].] אשכחנא דמהני האי מיגו לזכות לאחרים באותו מעשה שזוכה לעצמו, ואשכחנא נמי התם [ט:]: דמהני לזכות לאחרים בלי שיזכה לעצמו, מיגו דאי הוה בעי הוה זכי לנפשיה. ול' השיט"מ ק"ש שאין קנין אחד לחצאין, משמע דוקא במעשה אחד מהני].

פח: בר"ן ד"ה ולענין הלכה. אבל ר"ת והראב"ד ז"ל פסקו כרב, משום דפלוגתייהו הכא גבי נדרים דאיסורא נינהו, וקיי"ל הלכתא כרב באיסורי.

גם הרא"ש בפ"ה דקידושין [סי' כ"ט] הביא דברי ר"ת וז"ל, ואע"ג דפליגי נמי לענין ממון, מ"מ לענין איסורא איתשילי. וז"ל הרא"ש בפ"ד דב"ק [סי' ד'], ויש מן הגדולים שאומרים שכיון שלא נחלקו [רב ושמואל] בנגיחות, אלא שהספר מדקדק מחלוקת זה מתוך אותו מחלוקת שנחלקו בוסתות, ובעיקר פלוגתייהו הלכה כרב, ה"נ הלכתא כרב, וכן דעתי נוטה, דמאיזה טעם עשו חכמי הגמ' כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני ורב באיסורי בכל מקום, לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין, ולכן היה מדקדק בהן ויודע לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת, וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר, לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר, וכיון שנחלקו בוסתות, ונגיחות ווסתות טעם אחד להם, על כן סמכינן אדרב בתרוייהו.

[ובהגהת חת"ס שם ציין לדברי הר"ן כאן. ולכא"ל כוונתו דדברי ר"ת והראב"ד כאן ודאי הם ככל דברי הרא"ש שם. מיהו אפשר דאף רב עמרם גאון ודעימיה, לא פליגי הכא אלא משום דשורש מחלוקת רב ושמואל לענין איסורא תליא

בפולגותא דמונא, לכך ס"ל דאע"ג דאיתשיל לענין איסור, אפ"ה קי"ל בהא כשמואל בשורש מחלוקתם, [וממילא אף לענין איסורא דנדרים], אבל התם דפליגי בסברא דחזקה [שאינה לא איסור ולא ממון], אלא דנפק"מ בזה בין לאיסורא ובין לממונא, בהא אפשר דידוד דכיון דאיתשיל לענין איסורא, קי"ל כרב].

פח: בר"ן ד"ה ונדר אלמנה. דודאי קרא להכי אתא וכו'.

וכ"ה בפיהמ"ש להרמב"ם ובמאירי. וכן מבואר בתוס' בכתובות [מט]. בד"ה ונדר], שהקשו אהא דדריש התם מהאי קרא דרשה אחריתי, הא אצטריך קרא להך דהכא. [ומ"מ אצטריך נמי קרא אחרתא למימר דאזלינן בתר אמירת הנדר גם בנדרה תחתיו ונתגרשה כדאמר ר"ע בגמ', דמהכא ליכא למילף, ד"ל דבעינן שתהא תחתיו בין בשעה דנודרת ובין בשעת חלות הנדר]. אבל הרמב"ם כ' וז"ל, פי' אע"ג דהאי לישנא דקרא הוא, לאו קרא גופיה נקטינן למדרשיה בהכי, אלא לישנא דתנא הוא דתפיס בידיה לישנא דקרא דרך צחות, והרי זה כעין מדרש ואינו מדרש, ודכוותה בתלמוד כמש"כ הרב בעל המאור בס' הצבא שלו.

פט. נדרה והיא ברשות הבעל מפר לה, כיצד וכו' אע"פ שנתאלמנה ונתגרשה בתוך ל', ה"ז מופר.

ופי' תוס' שהפר קודם שיגרשנה. [אבל משגרשה יצאה מרשותו, ואפי' יחזור וישאנה תוך ל' יום, מסתברא דלא יפר, לתנא דמתני' דאזיל בתר אמירה, [אי כר"ע, או כרב פפא דאמר דמודה ר"י ישמעאל בנדר לאחר ל'], דאף אם זכה בנדר זה בשעת אמירה להפר אותו, בטלה רשותו משגרש, וכלפי נישואין אחרונים הו"ל קודמין]. וכ"כ המאירי, ומסיים בה, והבעל מיפר בנדרים אע"פ שעדיין לא חלו, [דפליגי בה לקמן [פט]: ר' נתן ורבנן], כמו שהתבאר. וז"ל הר"ן לקמן [צ]. בד"ה ולענין הלכה], קי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' נתן ואמרי דבעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר וכו', ועוד, דר"ע דאמר [בסוגיא] דאשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש ונתגרשה דיפר, על כרחך הכי ס"ל דבעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר. [ור' ישמעאל לא פליג עליה בהא].

והריטב"א בריש ההיא סוגיא [פ"ט: בד"ה תניא] כ' וז"ל, ור' נתן אומר לא יפר, פירוש דקסבר שאין הבעל מיפר נדרי אשתו עד שיחול הנדר וכו', ולאפוקי בקונם לאחר שנתגרשה, שאינו תלוי בתנאי, אלא שלא הגיע זמנו עדיין, ומהשתא חל עליה לכשיגיע, וההיא פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע לעיל במתניתא בגמ', ר' ישמעאל אומר לא יפר, ור"ע אומר יפר דבתר זמן הנדר אזלינן והלכה כוותיה, ולא שייכא ההיא פלוגתא בהא דהכא כלל, ומודה ר' נתן בההיא דר"ע.

ובטעמא דמילתא, כ' הנימוק"י וז"ל, כ' הריטב"א וכו', ונראה מדברי הרמב"ם [פ"ו מהל' שבועות ה"ד] ובעל ספר המצוות [סמ"ג לאוין רמ"א] דה"ה בעומד בניסן ונדר או נשבע שלא יאכל בשר או שלא ישתה יין מאייר ואילך, שאין מתירין לו עד שיעזב אייר. ואני בעניות דעתי דנתי לפני רבינו, שלא נאמרו דברי ר' נתן בהפרה ודברי חכמים בשאלה [דמודו חכמים שאין נשאלין לחכם עד שיחול הנדר כדלקמן צ]. אלא בדבר שהוא מחוסר מעשה, וכדאיתא במתני' ובכולהו מתניתא דסוגיא [שתלתה נדרה בתנאי אם תעשה כו"כ], אבל כל שאינו מחוסר [אלא] זמן, שלמי יומי, וכיון שעתידי לחול כשיגיע זמן, על כרחין כאילו חל כבר חשבינן ליה ומיתסר וכו'. [וברייתא דהכא, אע"ג דתלתא במעשה דנישואין או דגירושין, ופליגי בה ר' ישמעאל ור"ע, אולי משום שלא בדרך תנאי קאמרה, אלא בתורת קביעות זמן שיחול הנדר. ויל"ע].

פט. אמר ר' ישמעאל, הרי הוא אומר ונדר אלמנה וגרושה וגו', עד שיהא נדר בשעת אלמנות וגירושין.

כ' החת"ס, לולי דמיסתפינא הוה אמינא דר' ישמעאל בלא שום קרא נמי מסברא אזלינן בתר חלות הנדר, דאז איכא קפידא לבעל ועל דעתו נודרת, [וצ"ל דאף כשנודרת בשעה שהיא פנויה, על דעת מי שיהיה בעלה [לכשתנשא ויחול הנדר] היא נודרת, ולרב חסדא אפי' כשלא תלתה נדרה להדיא בנישואין אלא בשלשים יום, מסקה אדעתה שמא תנשא בתוך שלשים, ועל דעת בעלה העתידי היא נודרת. ויל"ע]. ועיין ברש"י [ד"ה אפי' תימא], לכאן בהך סברא גופא פליגי רב חסדא ור"פ], אבל באמירה בלי חלות מאי איכפת ליה וכו', וא"כ

אי ליכא שום קרא, מסברא היינו אומרים דאזלינן בתר חלות הנדר, והא דאמר ר' ישמעאל לר"ע הרי הוא אומר ונדר אלמנה וגרושה וכו', הו"ל אפוקי מדר"ע דדריש אשר אסרה וכו', לעומת זה א"ל ר' ישמעאל הרי כתיב ג"כ ונדר, משמע דאזלינן בתר נדר, אבל לעולם לא צריך קרא להכי, ועיקר קרא לכדפסיק תנא דבי ר' ישמעאל בכתובות [מט.], ומיושב קושית תוס' שם.

פט. זה הכלל דקתני גבי ואלו נדרים, לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל וכו', שאין הבעל מיפר בקודמין.

וז"ל הריטב"א, אין לפרש כמו שפירש"י ז"ל, אלא ה"פ, שאם נדרה כשהיא ארוסה, מכיון שמסר האב לשלוחי הבעל וכו', הוי כנישואין גמורים אף לענין נדרים, שאין הבעל מיפר בקודמין, וקרי לה ברשות עצמה, משום שאף בנדרים שנדרה עכשיו כשמסר האב לשלוחי הבעל, אין הבעל מיפר אפי' עם האב, שאינה ברשות האב, ולא ברשות הבעל עד שתכנס לחופה עד שיפר אותם הבעל, דהא לא חשיב קודמין, דהא למילי דעלמא חשיבא כנשואה משעת מסירה כדאיתא בכתובות [מח.], הלכך לנדרים דמן האירוסין חשיבא מסירה כנישואין שאינו מיפר עוד, ולענין נדרים דשעת מסירה חשיב נמי כנדר נישואין קצת, אלא שאינו מפר עד שתהא לגמרי ברשותו דהיינו שתכנס לחופה.

פט. תשע נערות נדריהן קיימין.

כ' בשיטמ"ק, לאו דוקא נערות, דקא חשיב מינייהו (נערות) [בגרות]. אבל המאירי כ', כולן בנערות המאורסות, ומה שכלל תחילה את כולן בזמן נערות, ובפרטים הוא מונה נערה בקצתן ובגרת בקצתן, פירוש הענין שכולן נתקדשו בנערות, ומתוך כך הוא כולל את כולן בשם נערות, ואותן שהזכיר בהן שם בגרות, ענינו שבשעת הנדר היתה בגורת אע"פ שנתקדשה כשהיא נערה. עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש בקיצור. [ועיין בדבריהם לקמן בסמוך דאיכא נפק"מ בהא באיזה זמן נתקדשה, לענין חזרה לרשות האב].

פט. בגורת והיא יתומה, נערה ובגרה והיא יתומה.

כ' התוס' ר"ד, הבוגרת תלויה בשני ענינים, או בזמן או בסימנין, באיזה מהם שקודם הויה בגורת ויוצאה מרשות אב, הזמן הוא ששה חדשים אחר הנערות וכו', והסימנין הן כדתנן בפ' יוצא דופן [גדה מזו]. משל משלו חכמים באשה פגה בוחל וצמל וכו'. ותני תרי גוויי בגורת, בגורת סתמא היא בזמן, כגון שעברו עליה ששה חדשים לאחר שהביאה שתי נערות, ששלמו ימי נערותה, ונערה ובגרה היא שעדיין לא השלימו ימי נערותה, והקדימה להביא סימנים בתוך ששה חדשים.

פט: ר' יהודה אומר אף המשיא בתו הקטנה ונתאלמנה וכו'.

כ' בשיטמ"ק, שאע"פ שהיא חוזרת לתרומת בית אביה להיותה ברשותו לענין נדרים אינה חוזרת, [ומשמע, דהא דאכלת בתרומת בית אביה, אינו משום קדושת עצמה בלבד, אלא מכח שהיא ברשות אביה הכהן, [וכעין מה שמאכיל את קנין כספן], ולא מבעיא אם נפרש תיבות "להיותה ברשותו" דקאי אתרומה דלעיל מינה, דלפ"ז מבואר להדיא כן בדבריו, אלא אפי' נפרש דקאי אנדרים דלקמיה, מ"מ הדמיון עולה יפה טפי אי נימא דאכילתה בתרומה נמי מכח שהיא ברשותו. וכ"מ בתוס' בכתובות [מו: בד"ה לענין] דהא דבנתארה לישראל אינה אוכלת, הוא משום דנפקא מרשות אב].

פט: ר' יהודה אומר אף המשיא בתו קטנה ונתאלמנה וכו'.

כ' הקרן אורה, עיין בפיהמ"ש להרמב"ם שפירש דר' יהודה פליג אנדרה בחיי אב, וס"ל [דאם שוב נתארה] דהאב והבעל מפירין נדריה עיי"ש באורך. ויש להפליא, דהא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל בכתובות [מט.]. דאפי' אם מסרה לשלוחי הבעל לחוד אינה חוזרת אליו עוד, והיכי יכול אביה להפר נדריה עוד. אבל ראיתי להגר"א בס' רל"ד [ס"ק ל"ב, במקצת ספרים] שכ' ג"כ דר' יהודה פליג את"ק וכו', ומש"כ ז"ל לאסמוכי להא, דר' יהודה פליג בכתובה דהראשונה של אב [כתובות מג.], כתב הוא עצמו דיש לחלק, והדבר מבואר, דהתם טעמא משום דהכתיבה היה

ברשות האב וכדאמרין התם, אבל לענין הפרת נדרים לא אשכחן מ"ד דחוזרת לרשות האב, וכיון דאינה חוזרת לרשותו להפר לבדו. גם עם הארוס אינו יכול להפר.

וז"ל החת"ס, משמע מפיהמ"ש להרמב"ם דר' יהודה ס"ל דיתומה קטנה בחיי האב חוזרת לבית אביה, ונתרוקן רשות לו וכו', ולפ"ז ה"ה לענין ממון הוה ברשות אביה, דנדרים וממון תרוייהו מ"בנעוריה בית אביה" נפקא, כל שבח נעורים לאביה. [א"ה, עיי' מש"כ רש"י ביבמות [קט. בד"ה קטנה] דקטנה שנשאת אביה מקבל את גיטה, אלא דתוס' וש"ר פליגי, וגם רש"י חזר בו]. וצ"ע קצת במתני' דכתובות [גמ:] המאוס את בתו וכו', ובש"ס שם יהיב טעמא דר' יהודה משום שברשותו נכתבים, וקשה, תיפוק ליה לר' יהודה עדיין היא ברשות האב, ועוד מאי שנא הראשונה מהשניה וכו'. מיהו לא הבנתי לשון פיהמ"ש להרמב"ם שבפנינו, משמע ג' מחלוקות, ר"מ ור"י ורבנן.

פט: קונם שאיני נהנה לאבא ולאבין אם אני עושה על פיך וכו'.

כ' החת"ס, הרמב"ם בפיהמ"ש פי' דבר מיוחד, ד"אני עושה על פיך" דמתני', אין פירושו כ"שאני עושה לפיך" דברייתא, דהתם הפי' כפשוטו שהיא עושה לפיו, אך מתני' עושה על פיך פירושו ציית ושומוע לקולו ועושה דבר ע"פ צוואתו, וכולה מתני' חדא בבא היא, ומיירי מנערה המאורסה דאביה ובעלה מפירין נדריה, ונדרה נדר כך, אם אעשה ע"פ רצונך יאסר הנאת אבי עלי, וכשעושה ע"פ רצון אביה יאסר הנאת בעלה עליה, ובארוסה שניהם מפירין בצירוף, ואז כששניהם מפירים והיא עושה ע"פ הפרתם, ע"י זה חל הנדר שתיאסר בהנאת שניהם, שע"י הפרת האב חל איסור הנאת הבעל, וע"י הפרת הבעל חל איסור הנאת האב, וקמ"ל דחלות הנדר וההפרה חלין כאחד, והו"ל מודר ומופר בבת אחת. ולפ"ז לא גרס הרמב"ם אלא "אבא", ולא "אבין", ואפשר דבהא גם ר' נתן מודה, אבל ברייתא דאני עושה לפיך דמשמשתך בהא פליג ר' נתן.

פט: תניא שאיני נהנית וכו', ר' נתן אומר לא יפר וחכ"א יפר.

כ' הקרן אורה [לעיל במתני'], יש להסתפק בהקמה, אי שייכא לפלוגתא דר' נתן ורבנן, ולרבנן דיכול להפר, ה"ה דיכול להקים עד שלא חל, ולר' נתן כי היכי דאינו מיפר ה"נ דאינו מקים, או דילמא אפי' לרבנן נהי דיכול להפר מ"מ לקיים אינו יכול, וכדפשיטא לן לעיל [עה]. דעד שלא תידור אינו בהקמה אפי' לר"א דאיתא בהפרה, ונהי דלרבנן על כרחך איתא בהקמה, דאי לאו הכי בהפרה נמי ליתא כדילפי לעיל [שם] מהיקשא, אבל לר"א דלא מקיש, ועד שלא תידור אינו מקיים, אפשר דה"ה אינו מקיים עד שלא חל. [וז"ל הנימוק"י בשם הריטב"א, ומסתברא דלרבנן ה"ה דמקיים עד שלא יחול הנדר, דאי לא, היאך מיפר, הא אמרינן בפ' נערה דכל שלא בא לכלל היקם לא בא לכלל היפר].

עוד כ' הקרן אורה, צריך לדקדק אמאי לא בעי הש"ס הכא כשמיפר עד שלא חל הנדר, אי חלין או לא חלין כלל, כדמבעי לן לעיל [עה]. לר' אליעזר בהפרה עד שלא תידור. ונראה דהכא פשיטא דלא חלין כלל, וכדמפרש לעיל [פט]. במתני' בהריני נזירה לאחר ל' יום ונתגרשה בינתיים, וכן משמע מדברי ר"ע בהריני נזירה לכשאתגרש.

פט: נטולה אני מן היהודים.

כ' החת"ס, הא לא דמי לדמשנה ראשונה לקמן [צ:], התם תשמיש קשה לה ואנוסה היא כדפי' רש"י ביבמות [ק"ב], ומייתי לה הר"ן לקמן, אבל הכא אין קשה לה, שהרי אם לא ישמש בעלה ויגרשנה, לא תהיה נטולה מן היהודים.

פט: הווא גברא דאיתסר דעלמא עליה אי נסיב איתתא וכו'.

עיי' בחת"ס שנסתפק אי תליא התנאי בקידושין או בחופה, וקשיא ליה, דאף אי תלה בקידושין, הא רבא מיירי בשמעתין, ואיהו ס"ל דקידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין, והכא נמי אם יחול הנדר נאסרה הנאת העולם עליו ואסור לבא עליה. ואף אי נימא דתלה בנישואין כדמשמע לישנא ד"נסיבנא", מ"מ לשיטת הרמב"ם והשו"ע דחופת נדה

וכל חופה שהביאה אסורה אינה קונה, א"כ חופה זו אם תקנה, תיאסר ביאתה, וממילא אינה קונה ולא חל הנדר. [יעו"ש שהאריך]. [א"ה, לפ"ד הקה"י [הו"ד לקמן בסמוך] דלא נאסר בשעת הנישואין [דאז הוי נדרי שגגות], רק אח"כ בשעה שנודע לו שע"י שהוא נשוי חל הנדר, באותה שעה נאסר, א"ש הכא].

ותירץ דהתיר לו ביאה ממש, וסמין עצמו שאחר שיתיר הנדר ויעקור הנדר מעיקרא, יהיה ביאת היתר למפרע, והחופה קונה קנין גמור וכו', אע"ג דאין נכון לעבור לכתחילה ע"מ שיתיר אח"כ הנדר ויעקור הנדר מעיקרא, מ"מ הכא כיון דחיישי לדר' נתן ולא היה אפשר להתיר עד שיחול, וא"א לזה למינסב איתתא ולקיים מצות פו"ר, התיר, וכמש"כ הב"י [סי' רכ"ח] בשם תשובת הרשב"א להתיר בכה"ג משום שלום בית.

ולפ"ז א"ש טובא מאי דקאמר רבא מאן חכים למעבד הכי וכו', משמע דעביד רבותא לקולא, והיינו כנ"ל, דאי לאו דסמין על הוראתו דאיכא למיחש עכ"פ לדר' נתן וא"א להתיר עד דאנסיב, לא היה לו להקל בהנ"ל משום חומרא בעלמא. [א"ה, לפו"ר צ"ב, דלפמש"כ הרמב"ן והר"ן וש"ר דקיי"ל כרבנן, אלא דרב אחא עביד הכי לאפקוי נפשיה מפלוגתא, לכאוו ה"נ היה לו לחוש לרבנן, ולהתיר הנדר קודם שיבא עליה באיסור, וישאנה בלא ביאה [דלרבנן שפיר הווי נישואין הראויין לביאה], ואח"כ יחזור ויתיר הנדר לחוש לר' נתן].

פט: דאיתסר הנייתא דעלמא עליה אי נסיב איתתא וכו'.

כ' הריטב"א, פירוש לאו כולוהו הנאות דעלמא, דא"כ הו"ל נדר שא"א לקיימו כנודר שלא אישן ג' ימים [לעיל טו:], אלא שנדר ממקצת הנאות העולם, או מכל הנאות העולם ממקצת בני העולם, שהיה אפשר להתקיים ע"י אחרים. אבל הרא"ש כ', ואע"ג דא"א לו להיות בלא הנאת העולם, לא הוי נדר שוא, דאפשר שלא ישא אשה ולא יאסר. [ועיי' בשלמי נדרים].

פט: רהיט בגפא ותובליא ולא אמצוי למיתנא.

פי' הר"ן במקלו ותרמילו, שהשתדל בכל כחו ללמוד. והריטב"א כ' פי' בהבלי העולם ובמלאכתו, ולא שנה הלכות. וז"ל השיטמ"ק בשם הרי"ף, וזה הנודר היה טורח ומתעמל לשמש תלמידי חכמים בזה, כדי שילמדוהו, ולא היה עולה בידו הלימוד. או נוכל לפרש מתוך שהיה מחזר על מזונותיו והיה משכיר עצמו לכך, לא היה יכול ללמוד.

פט: אתא רב אחא בר רב הונא ושבשיה ואינסיב איתתא וכו'.

ופי' הר"ן וש"ר, הטעהו לומר שלא היא נאסר לאחר מכן. ובתשובת מהרי"ט [ח"א סי' י"ט, וציינו בגליון מהרש"א] עמד בזה, דהא כל כה"ג שבשעת קיום התנאי לא ידע שע"ז נאסר, לא חל האיסור, דהו"ל נדרי שגגות, כדתנן לעיל [כה:]: שאני אוכל ושאתי שותה, [כלומר, שאמר קונם ככר זו עלי אם אני אוכל ואם אני שותה היום, ר"ן], ושכח ואכל ושתה, ה"ז נדרי שגגות שהתירו חכמים, והשתא כיון דשבשיה לומר שלא היא נאסר ע"י נסיבת האשה, אין כאן נדר.

ותירץ, דשבשיה שלא היא אסור לעולם בהנאת הבריות, אלא ביום אחד סגי כיון דלא פירש כמה, והוא נתפתה על דבריו, ולפי האמת סתמו לעולם קאמר, אלא הטעהו בכך. [ומ"מ לא הוי נדרי שגגות, כיון שידע שיחול הנדר ויאסר, וטעה בפרטי האיסור]. א"נ דאמר ליה שלא יחוש לישא אשה, שימצא אח"כ פתח לנדרו, ולפי שהוא לא היה רוצה לישא על סמך זה שמא אח"כ לא יתירוהו, לקחו בדברים עד שנתפייס, וכן פי' הרא"ש, שבשיה לקחו בדברים והטעהו, כלומר העבירו על דעתו בדברי ריצוי. [א"ה, בל' הריטב"א יל"פ כן, שכ' וז"ל, כלומר פתחו בדברים. עכ"ל. אבל מש"כ המהרי"ט כן בדעת הרא"ש, זה לכאוו צ"ב, דהרא"ש מסיים בה וז"ל, ואמר שלא יאסר בהנאת עולם, ודוחק לפרש כוונתו דלא יאסר משום שיתירו נדרו].

ובקה"י [סי' מ"ג אות ב'] כ', ולענ"ד י"ל דמה שאסר הנאת דעלמא אי נסיב איתתא, אין הכוונה אי יעשה מעשה הקידושין או החופה, אלא אי נסיב איתתא פירושו אי אהא נשוי אשה, וכל רגע שהוא נשוי אשה, הוי קיום

התנאי של איסור הנאת דעלמא, וא"כ גם כשבשעת קידושין שבשו אותו ולא ידע שע"ז יאסר, מ"מ הא אח"כ הודיעוהו שע"ז נאסר, שהרי בא לפני חכם להתירו, ושפיר חל הנדר אז, שהרי גם בכל רגע שהוא נשוי הוא קיום התנאי וכנ"ל, ושפיר יש כאן ידיעת חלות האיסור בשעת קיום התנאי.

פט: ואינסיב איתתא ושרקיה טינא,

כ' החות"ס, בזה יישבתי הפסוקים בשמואל ב' [ז', ג'-ה'] "ויאמר נתן אל המלך כל אשר בלבבך עשה כי ה' עמך, ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן לאמר, [לך ואמרת אל עבדי אל דוד כה אמר ה'] האתה תבנה לי בית לשבתי", עיי"ש פירש"י בשם המדרש, [וז"ל, ר' סימון אומר, האדם הזה שאני משלחך אצלו, נדרן הוא, כענין שנא' אשר נשבע לה' וגו', שמא יאמר איני אוכל ואיני שותה עד שאעשה כן ונמצאתי מפסידו]. וקשה מ"ט לא אמר הקב"ה לנתן הנביא מיד שלא יבנה, והניחו לנתן לטעות בהוראתו לאמר לך עשה.

אבל הענין, כי דוד המע"ה "נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' " [תהלים קל"ב, ב'-ג], ופירוש לשון זה, שתלה נדרו בתנאי, שאם יתן שינה לעיניו על יצועי מטתו טרם ימצא מקום לה', לא יבא באהל ביתו ולא יכנס לשם, נמצא שא"א להתיר נדרו עד שיחול ויישן על ערש יצועו, שאז חל הנדר דהכנסת אהל בית, והניח לנתן הנביא לטעות בהוראה ולומר לו כל אשר בלבבך עשה כי אלקים עמך, ועל סמך זה שכב באותה הלילה על ערש יצועו, וחל הנדר, ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן וגו' האתה תבנה בית, ועיי"ז התחרט והותר לו נדרו של הכנסת בית.

צ: קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו, נשאל על הראשון ואח"כ נשאל על השני.

הקשה הרש"ש, לפי מה שפסקו הרא"ש לעיל [פ"ט סי' ה'] והטור [סי' רכ"ט] כר' שמעון דכי הא לישנא נקרא כללא ובהותר האחד הותרו כולם, א"כ גם הכא הו"ל לפסוק דא"צ להשאל על השני, [והשו"ע] סי' רכ"ט ס"ט] הוסיף תיבת או לחכם שישאל ולפ"ז לא קשיא, אבל הרא"ש כאן [סי' ו'] והטור [סי' רכ"ט] העתיק הברייתא בלא תיבת "או"]. ול' הרמב"ם [בפ"ו מהלכות שבועות ה"ו] שלא יהנה לפלוני שלא יהנה לחכם וכו', ונראה שבכוונה הוסיף "שלא יהנה" גם אצל חכם, בכדי דליהו פרטא אף לר"ש, כמש"כ הר"ן כה"ג לעיל [פז: בד"ה אמר רבא], ודלא כפ"י הרא"ש שם במשנה [דדוקא כשאמר קונם קונם שני פעמים הו"י פרטא]. וכ' עוד, דאף לפ"י הרא"ש א"ש [דברי הרמב"ם], שהרי כ' שלא יהנה לחכם בלא וא"ו, ואיהו פסק [בפ"ד מהל' נדרים הי"א] דלזה לזה צריך פתח לכל א' וא'.

ועיין בשיטמ"ק לקמן בשינויא דגמ' מי ידע אי הא קמא אי הא בתרא שכ' וז"ל, והכי קאמר נשאל על הראשון, אע"פ שנשאל על אחד מהם בראשון צריך שישאל גם על השני לשני, ולא אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו, כיון שלא חל איסור שניהם כאחד, ולא דמי לראה אותם אוכלים תאנים וכו' [לעיל כה: דאמרינן הותר מקצתו הותר כולו]. [אמנם הרש"ש ייסד קושיתו אהא דאמר בירושלמי [פ"ה ה"ד] דכל כה"ג שנאמרו שני הנדרים כאחד אבל אינם חלין כאחד, תליא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' לעיל [פט: דלר"ע דאזלינן בתר אמירת הנדר, שפיר אמרינן ככה"ג הותר מקצתו הותר כולו, והא קיי"ל כר"ע].

צ: נשאל על הראשון ואח"כ נשאל על השני.

כ' הריטב"א, ומי שנשבע ואמר שהוא נשבע ע"מ שלא יהא היתר לשבועתו לעולם, אינו נשאל ע"ז, חוששין שמא דעתו לומר שנשבע על דעת רבים שאין לו התרה, לפום מאי דכתיבנא דלא בעינן שישבע בפניהם, ויש מקילין בדבר זה. מיהו אם נשבע שלא ישאל על שבועתו, יש לו התרה אף לזה, וישאל על שבועת שאלה תחלה, וזה פשוט. ועיין בנימוק"י שכ' בשמו וז"ל, ומי שכלל בשבועתו שלא ישאל עליה, נשאל בתחילה על מה שנשבע שלא ישאל, שאל"כ נמצא עובר על שבועתו. והנשבע ע"מ שלא יהיה לו שום פתח וחרטה, נראה שהם דברים בכדי,

ומתירין לו בחרטה או בפתחים בעלמא, ואין דנין לומר שדעתו היה שיהא נדרו על דעת רבים, מכיון שלא פירש.

ובגילוינו הש"ס הביא מתשובת מהר"י ברונא [סי' רמ"ד], דטעם דיעה הסוברת דאין חכם יכול להתיר נדר אשה נשואה שהקים לה בעלה, שהוא משום דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת וכו', ושמא הו"א כאילו נדרה בהדיא שלא להתיר ע"פ חכם כי אם ע"פ בעל. והקשה ע"ז, דמה בכך, הרי אפי' נדרה בהדיא כך, הרי חכם יכול להתיר נדר זה תחילה שנדרה שלא לשאול לחכם, ואח"כ יתיר לה גוף הנדר.

צ: ומי ידע אי הא קמא אי הא בתרא.

כ' בתוס' רי"ד, פירוש, בודאי אם ילך לפני חכם וישאל לפניו על אותו פלוני, הותר אותו פלוני ונאסר אותו החכם, וידוע לו אותו חכם שנאסר בהנאתו, וילך אצל חכם אחר ויתיר לו נדרו, וצ"ל שגם אותו חכם בעצמו יכול להתיר לו, שאם היה ראובן מודר הנאה משמעון מנכסיו והיה שמעון חכם, יכול להשאל לפניו ולהתיר לו, דמה לי חכם אחר. [א"ה, כ"כ הריטב"א לעיל [פא:]: אהא דמיייתי שם הרמב"ן מתנ"י דנגעים כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו. וכ"כ הנימוק"י כאן, ומסיק עלה וז"ל, וכמו שאמרו בירושלמי שהנודר מן הזקן יכול להתיר לו את נדרו ואפי' ביחיד. עכ"ל]. אבל אם עדיין לא [נשאל] על אותו פלוני ועתידי להיאסר בהנאתו שילך וישאל עליו, ומשום האי טעמא הוא נשאל על הראשון תחילה שהוא ידוע לו, אבל השני אינו ידוע לו, ולאו משום דאכתי לא חל עליה נדרא, ואע"ג דאמר מי ידעה קמא והי בתרא, לאו למימרא דלא ידע חד מינייהו, דהא קמא מיידע ידוע, אלא הכין פירושא, כלום הוא מכיר את שניהם, הא אינו מכיר אלא הראשון ולא האחרון, הלכך נשאל על הראשון, ואחרי שיכיר גם האחרון ישאל גם עליו.

צ: בראשונה היו אומרים וכו' ונטולה אני מן היהודים.

וכ' הרא"ש, וסברה משנה ראשונה דאפי' דברים שבינו לבינה לא הוי, דאפשר שיגרשנה. ודבריו צ"ב. וז"ל הרש"ש, תמוה דלפ"ז בטלת כל דיני דברים שבינו לבינה, והרי ר"י בן נורי אמר לעיל [פה:]: יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו, ולא אמרינן לא יחזירנה, וכ"ש שלא נאמר שיגרשנה. וטעם משנה ראשונה פשוט, דכיון דמסתמא תשמיש קשה לה, מה יועיל בהפרתו. ובהגהות טל תורה למהר"ם אריק כ', נראה דדוקא הכא כיון דלפי דבריה התשמיש קשה לה באמת, א"כ גם אם נתיר הנדר וישמש עמה לפי שעה, סו"ס יגרשה אח"כ, כיון דהתשמיש מזיק לה וא"א לדור עמה, על כן גם עתה לא הוי דברים שבינו לבינה, דיוכל לגרשה עכשיו, אבל בשאר דברים שבינו לבינה, לא שייך לומר דיגרשנה, דאין רצונו לגרשה ורוצה לדור עמה, והוי שפיר דברים שבינו לבינה.

ובשלמי נדרים האריך, ותורף דבריו, דכיון דילפינן לעיל [פז:]: דלא מהני הפרתו עד שיפר הנדר כולו, ואם היפר מקצתו, אף באותו מקצת אינו מופר, א"כ בנדר שהוא בינו לבינה וגם בינה לבין אחרים כי הכא, כיון דלא מהני הפרתו לאחרים, אף לדידיה לא מהני, דלא מהני הפרתו בדברים שבינו לבינה, רק אם הנדר בינו לבינה בלבד. אלא דכל זמן שהיא תחתיו דבלא"ה אסורה לכל היהודים מצד אשת איש, ואין הנדר אסורה אלא לבעלה, סברה משנה אחרונה דהשתא מיהת מיפר.

וזו כוונת הרא"ש במש"כ דאפשר שיגרשנה, ר"ל דמשנה ראשונה סברה שגם בעודה תחתיו אינו יכול להפר, כיון דיכול להיות דאפשר שיגרשנה [פ"י ברצוננו], ואז יהיה הנדר בינה לבין אחרים ג"כ וזה אינו יכול להפר, אף לדידיה אינו מיפר, ודלא כמשנה אחרונה דאזלא בתר השתא. עכ"ל ד השלמי נדרים. וז"ל המאירי, והוי סבורים במשנה ראשונה שלא יהא הבעל יכול להפר חלקו. אחר שאינו יכול להפר את כולו, שהרי הנאת שאר היהודים אינו מדברים שבינו לבינה ולא מנדרי עיניו.

צ: ונטולה אני מן היהודים.

כ' הגרע"א, על כרחך מיירי דאסרה תשמיש עולם על עצמה, דאי באסרה תשמישה עליהם, הא לא חל על בעלה, דמשעבדא ליה. [יעו"ש שתיריך בזה קושית תו"ט ע"ד תוס']. וכ' עוד, ואולי יש לתקן דברי תו"ט, דשפיר

מייירי באסרה תשמישה על העולם, ומ"מ חייל שפיר על בעלה, כיון דדין דתשמיש קשה לה ואנוסה היא בדבר, עד שמדינא כופין אותו ויוציא ויתן כתובה, לא משתעבדא ליה לתשמיש, ואף למשנה אחרונה חדשדין [אותה] דמערכת שנותנת עיניה באחר, מ"מ לא דנו כן לודאי עד שלא נצטרך הפרה. ואולם למש"כ התו"ט [סוד"ה טמאה] דהא דקרינן הכא תשמיש עינוי נפש, אף דדיינין דתשמיש קשה לה, דלמשנה אחרונה אמרינן דלא קשה לה, ולא נדרה אלא לקלקל על בעלה, וא"כ מבואר דדיינין לודאי דאין התשמיש קשה לה, [א"ה, ל' הריטב"א, אומדן דעתא דמוכח הוא דקא משקרא], עד דלרבנן לפי האבעיא [דלעיל פא:]: דהוי עינוי נפש, גם לאחרים מופר, ממילא באסרה תשמישה על העולם, לא חל האיסור על בעלה דמשעבדא ליה, ועל כרחך דמוכח באסרה עליו. [לכא' צ"ל "עליה", ור"ל דאסרה הנאת העולם עליה, וכדפי' בתחילה].

צ: תביא ראייה לדבריה.

כ' החת"ס, צ"ע מה צריך התנא לומר שתביא עדים שזינתה, לא הו"ל למימר אלא שאינה אוסרת עצמה לבעל הזה. ומשמע לי מזה כשיטת הסוברים דאם יש רגלים לדבר מההכרח [אצ"ל נאמנת], והיינו ראייה, שתביא שום סברא ורגלים לדבריה. ולהסוברים דאפקעינהו רבנן לקידושין, י"ל תביא ראייה ועדים לדבריה מיד ולאחר, טרם יזדקק לה בעלה, דמשיזדקק לה בעלה, כבר יעקרו הקידושין למפרע, ושוב לא יועילו עדים, שהרי פנויה היתה למפרע.

ויעו"ש שתיריך בזה קושית העולם, [ובגיליוני הש"ס הביאה בשם מהר"א ברודא], מה הועילו חכמים בתקנתם, דאם תתן עיניה באחר אפשר לה שתאמר טמאה אני לך וגם נטולה אני מן היהודים, וכיון שאפקעינהו רבנן לקידושין, אינו יכול להפר, ותיריך החת"ס, דלא חלה ההפקעה אלא סמוך לבעילה ראשונה שאחר אמירתה, וכבר היפר לה הבעל. ופשוט שע"י הפקעת הקידושין לא יחזרו לאיתנם כל הנדרים שהיפר לה בעלה כל הימים מקדמת דנא, ולא נסתפק בזה אדם מעולם. [ויעו"ש שתיריך עוד, דאף אם אפקעינהו, מ"מ על דעת בעלה היא נודרת, ותו, דאי אמרה לתרוייהו, איגלי בהיתתה שעושה כדי להפקיע עצמה מבעלה, ואינה נאמנת כלל, וא"צ להפקעת הקידושין].

צ: יעשו דרך בקשה.

ופי' הר"ן בשם הירושלמי, יעשה סעודה ויפייס, ועצה טובה קמ"ל. ורש"י פי', יבקשו הימנו שיפטרנה בגט כראוי, ואין מכריחין אותו. והנימוק"י הביא ד' הר"ן, וכ' ע"ז וז"ל, וגם פשוטו של לשון בא לומר שאין לב"ד לדונה כמורדת [אע"ג דחיישינן שנתנה עיניה באחר], ולא לכופ אותה לגרשה, אלא שיעשו הם ביניהם דרך בקשה לפייס זה לזה, הן לפייס אותה שלא תחוש לך, הן לפייס אותה שלא תשא את עוונה עליו. ובתוס' כ' בשם ר"ח, יבקשו רחמים מאת המקום שיהא להם בנים, ולא מהימנא. ול' המאירי, שירבו בתפלה שתתעבר ממנו כדי שיהא כריסה מכחישה. ועיין בתפא"י שפי' דהך "יעשו" ר"ל יכופו, כמו גט מעושה, [א"ה, אולי נקוד יעשו], ור"ל יכפוה בדברים עד שתתרחצ ותתפייס לישוב אצלו.

צ: ונטולה אני מן היהודים יפר לחלקו.

כ' הריטב"א, ואפי' נדרה על דעת רבים, דלגבי הפרה לא מהני מיד. וז"ל הרא"ש בגיטין [לה: בתוספותיו, ובפסקו סי' ח'], דהבעל יכול להפר אפי' נדר שהודר על דעת רבים, משום דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, ואין לה כח לעקור דעת בעלה ולתלות בדעת אחרים, ולא עדיף מכשאומרת איני רוצה שיפר הבעל. [א"ה, עיין מש"כ הריטב"א לעיל ע]. בד"ה מת הבעל [וז"ל, דאפי' אשה שפירשה שאינה נודרת על דעת בעלה, בטלה דעתה אצל כל אדם, ואין פיה ולבה שוין]. ואפשר אפי' אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור על דעת אחרים אינו מועיל, כיון דסתם אשה על דעת בעלה היא נודרת, ותלה הכתוב הפרתה בבעל, יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות, ואינו דומה לקיים ליכי.

צ: ומודה רב ששת שאם נתארמלה שאינה אוכלת וכו', נתארמלה ונתגרשה אמרי השתא הוא דאתניסא.

ופירשו תוס' דמייירי כשיש לה בנים מן הכהן, וקיי"ל ביבמות דאוכלת בשביל בנה. וכ"כ המאירי. והגריעב"ץ תמה, דבנתגרשה לא ס"ד שתאכל בתרומה, ואפי' נימא דאיכא לעז, אטו משו"ה נתיר התרומה לזרים, ודוקא באלמנה איצטרך לאשמועינן כיון דמן התורה אכלה, וגם חכמים לא האמינוה, קס"ד דניחוש ללעז. א"נ איכא לאוקמה בגרושה בת כהן שאינה חוזרת לתרומת בית אביה.

צ: בר"ן ד"ה חזרו לומר. דשמא תלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא.

וכ' ע"ז הרש"ש, א"כ חשדינן לה שתעבור על נדרה, ולמה לא פירש שתלך אצל חכם ויתירנה, ועיין בגיטין [לה:], ואולי גם כיון לזה שתתיר שם את נדרה, וכאן היא בושה, או ירָאָה שמא יקלקלנה. וז"ל הנימוק"י, וא"ת ובנטולה למה חזרו לומר, הא ליכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי אסורה היא לכל היהודים, ואם תשאל על נדרה, תוציא לעז על גיטה, י"ל דשמא תלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא.

צ: בתוד"ה חזרו. ותיריך הר"ר אליעזר דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן וכו', וקשה דאמר בפ' יש מותרות כל היכא דאיהו מוזהר איהו מוזהרת.

כ' הקרן אורה, בדברי הרשב"א מבואר דכוונת הר"ר אליעזר ג"כ מהאי טעמא הוא, דכיון דאיהו לא מוזהר דהא אינה נאמנת לגביה, איהי נמי אינה מוזהרת וכו'. אלא דסברת הר"ר אליעזר צ"ע, דלא אמרו האי כללא אלא לענין כשרות להנשא לפסולים דלא שייכא (בזה) [ביה] אזהרה כלל, אבל לא בכה"ג דגם הוא מוזהר, אלא דאינה נאמנת לו, והיא דיידעה בעצמה דזונה היא, ודאי דעבדה איסורא.

צ: בתוד"ה חזרו. ומיהו נראה וכו' ואמר הבעל שמאמינה, אסורה לו וכו', וי"א דמשמתינא ליה וכו' ועובר על חרם תקנת רבינו גרשום.

וז"ל הריטב"א, האומרת טמאה אני לך תביא ראייה לדבריה, פי' כשאינו מאמינה, אבל אי קים ליה בגוה דקושטא קאמרה, הרי היא אסורה לו, בין על פיה, בין ע"פ עד אחד, ואפי' בעכו"ם שאינו בתורת עדות וכו', ובדלא קים ליה בגוה ולא מהימן לה הוא דלא מפקינן, שאין דבר שבערוה פחות משנים, והיינו כולהו עובדי דמיייתו לקמן בשמעתין. ומה שכתוב בתוס' שתיקן רבינו גרשום ז"ל שאם מאמינה בכך משמתינן ליה, מפני שגרם איסור זה, היינו היכא דלא קים ליה בגוה.

וכע"ז כ' בנימוק"י בשם המפרשים וז"ל, מסתברא דאי קים ליה בגוה, חרם אין כאן נידוי אין כאן, דודאי יש לו לחוש, וכדאמרינן בפ' האומר בקידושין [סו.]. גבי ההוא סמיא וכו' וא"ל שמואל אי קים לך בגוה אסורה לך, וכי היכי דחושש לעד אחד אי קים ליה בגוה, ה"נ יש לחוש לה אי קים ליה בגוה דחשידא. [א"ה, מדסיים "דחשידא", משמע דלאו משום דמהימן ליה העד טובא אתי עלה, אלא משום דקים ליה בגוה דאיתתא דעשויה לקלקל, דבכה"ג בעדות כל דהו מיתסרא. [עיין במאירי שם שהביא מאן דס"ל הכי]. וגם בעובדא דסמיא דמייית מינה, לא כ' "אי מהימן לך". כלישנא דגמ' שלפנינו [דקאי אשליח, דמהימן ליה טובא], אלא כ' או קים לך בגוה. ויל"ע].

צא. אי ברצון, כלום יש לה כתובה.

כ' המאירי, ולמדת שכל שאמרה שזינתה ברצון, איבדה כתובתה על פי עצמה, שאין אומרים לענין ממון אין אדם משים עצמו רשע, ואפי' למשנה אחרונה שהיא מותרת לו מחשש שמא עיניה נתנה באחר, י"א שאחר שמודה שזינתה ברצון איבדה כתובתה, ואין אומרינן אחר שאתה מתירה לעצמך יש לה כתובה, אלא פלגינן דיבורא, ונאמנת להפסד כתובה ולא ליאסר לבעלה.

וז"ל הגרע"א בתשובה [קמא, סי' קי"ד], מש"כ מעכ"ת להקשות על הראב"ד דס"ל דע"ד [דעוברת על דת] מפי עצמה אינה נאמנת להפסיד כתובתה, דאין אדם משים עצמו רשע, מסוגיא דנדרים דאמרינן באשת ישראל אי ברצון וכו', ולהראב"ד נימא אין אדם מע"ר, נפלאות, הא מעכ"ת בעצמו הביא דברי הפנ"י גבי משמשתו נדה די"ל דעושת כן להציל

ממכשול לעתיד וכו', א"כ הכא באשת ישראל דשוגג מותרת לבעלה, א"א לה להציל ממכשול היא ובעלה לדור עמו, אלא ע"י [שתאמר] דברצון נבעלה וכו'. אולם עדיין יקשה מהא דאמרינן ואלא באשת כהן, אי ברצון כלום יש לה כתובה וכו', הא בזה נימא דאין אדם מע"ר לומר דהיה ברצון אלא באונס, דהא גם ע"י אונס תהיה אסורה לבעלה, ואין באמירתה מזיד ענין לאפרושי מאיסורא.

ואולי י"ל דמ"מ כל שאנו דנין שנבעלה, נהי דבאומרת נאנסתי יש לה כתובה, מ"מ כיון דסתם אונס יש לה קול, כל שלא טענה כן, אין אנו טוענין לה, ובפרט שהודית בהיפוך וכו'. ויש לתרץ עוד, דלו יהא דלא זינתה, מ"מ כיון שע"י דיבורה אנו אוסרין אותה לבעלה מדין שויה אנפשה חד"א, מזה עצמו אין לה כתובה, וכמש"כ רש"י ותוס' ריש פ' ארוסה ובתוס' יבמות [לח: בד"ה ב"ש] בתירוצם הא', כיון דע"י סתירה אוסרת עצמה על בעלה, הפסידה כתובתה אף אם באמת לא זינתה, ה"נ י"ל כיון דע"י דיבורה אוסרת עצמה על בעלה, הפסידה כתובתה.

צא. א"כ המנונא ח"ש האומרת טמאה אני לך וכו'.

כ' הרמב"ן בהלכותיו, מדקא מדמי לה למתני', שמעינן מינה דנאמנת אף לענין כתובה כדן משנה ראשונה, ועוד מספר כתובתה נלמוד, שכך הוא כותב לה לכשתנשא לאחרי תטלי מה שכתוב ליכי, כדתנן וכו' ביבמות [ק"ז]. וכו' ע"ז הריטב"א, נראה מדברי רבינו ז"ל מאי דכתבי רבוותא ז"ל דהאשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת אף להנשא, והיינו דקאמר דכיון שנשאת נוטלת כתובה משום מדרש כתובה, דומיא דאשה שאמרה מת בעלי וכו'. מיהו הא ודאי קשיא טובא ואין הדעת סובלתו, שנהא מתירין ערוה החמורה בדיבורה הקל משום חזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, ואם האמינה תורה מי שאמרה מת בעלי משום דמילתא דעבידא לאיגלווי, והוי מילתא דפומבי, וכאילו אנו כולנו מעידים בדבר, ואין בכאן מי שיכחישה, היאך תהא היא נאמנת לאחרים בדבר שמכחיש לה בעלה, והוא דבר שאין עשוי להתגלות אם אומרת אמת, משום חזקה רעועה שאינה מעיזה פניה בפני בעלה.

הלכך נקטינא מילתא דהא דרב המנונא ליתא אלא דומיא דמתני' למשנה ראשונה, לאפוקי נפשה מתותי בעלה, ולענין שאם פשטה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט ממנו וכו', ולעולם לא שריא לה לאינסובי לאחרני עד דאית לה גיטא מבעלה, ולא כייפינן ליה לגרשה, דהא אם היא גרושה כדבריה, הרי היא גרושה, ואנן הוא דלא מהימני לה, ומה תביעה יש לה עליו לכופו, ואפי' נתקדשה לאחר שהיא אסורה לו מספיקא כדאמרן, איהי גרמה אנפשה, ולא כייפינן ליה, שאם אי אתה אומר כן, נמצא כל אדם מוציא שלא לרצונו וכו'. אלא ודאי לא כייפינן ליה, ותהא עגונה כל ימיה וכו', והשתא דאתית להכי דלא שריא לה לאינסובי, ליכא תו מדרש כתובה וכו'.

צא. אמר רב המנונא וכו', דאפי' למשנה אחרונה וכו' התם הוא דמשקרא וכו'.

הרא"ש [סי' ח'] פסק כרב המנונא כדמוכח בכמה סוגיות, ומסיק וז"ל, ועוד נ"ל טעם טוב דהלכתא כרב המנונא, דאפי' למשנה אחרונה היא תובעת שיגרשנה בעלה, וחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ותנשא לו אחר שיגרשנה בעלה, אבל ודאי חזקה שלא תאמר אשה לבעלה גירשתי להפקיע עצמה בטענת שקר מתחת בעלה, להיותה באיסור אשת איש כל ימיה. [ואע"ג דבאומר טמאה אני לך דמתני' נמי, מסתברא דאם משקרת אפי' יגרשנה בעלה הוי גט בטעות, וא"כ כשתנשא לאותו אחר תהיה באיסור כל ימיה, ואולי היא טועה וסבורה שהגט גט. ויל"ע].

וכ' ע"ז בשלמי נדרים, רבים תמהו שאין זה דרך הפוסקים גאוני בתראי להוסיף טעם על התלמוד מלבם וכו'. ואולי י"ל, דלהכי הוסיף הרא"ש עוד טעם אחר, בכדי שלא נחלק התלמוד מלבם וכו'. ואולי י"ל, דלהכי הוסיף הרא"ש עוד טעם אחר, בכדי שלא נחלק בין זמן התלמוד לזמנינו זה, כדעה השלישית שהביא הרמ"א [סי' י"ז ס"ב] שסוברים דבזה"ז דנפיש חוצפא ופריצותא, דאינה נאמנת להתירה להנשא אלא לחומרא, דאיתרע חזקת אינה מעיזה וכו', לזה הוסיף עוד טוב טעם ודעת שנוכל

לסמוך ע"ז גם בזה"ז. [ולפ"ז לכאן סמכינן אטעמא דהרא"ש לחודיה להקל בזה"ז. וא"כ בכל בהנך גווי דאמרי' דליתיה לדרב המנונא, כגון כשעדים מסייעים אותה [כדאמרינן בכתובות כב:]: או במקום קטטה [עיי' במאירי בשם תוס'], צ"ל דבכולהו ליתיה נמי לטעמא דהרא"ש. ויל"ע].

צא. אמר רב המנונא ת"ש וכו' אבל גבי גרשתי ידיע בה מהימנא, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

וכ' תוס' [בד"ה ביורה כחץ] והרא"ש [סי' ח'] דאי אמרה גרשתי ותנו לי כתובה, אינה נאמנת אף לינשא, דמחמת חימוד ממון היא אומרת כן, כדאמרינן בפ' האשה שלום [יבמות ק"ז]. באתה לב"ד ואמרה [מת בעלי] התירוני לינשא, מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובתה, [אמרה] תנו לי כתובתי, אף לינשא אין מתירין אותה.

והמאירי הביא דבריהם, וכ' ע"ז, אלא שגדולי עולם חולקין בה לומר, שבמת בעלה אין טעם ההיתר אלא משום עיגון, אבל בתובעת כתובתה אינה קפדה על העיגון אלא על הכתובה אבל בזו, משום חזקה היא שאינה מעיזה, ואין הזכרת כתובה מעלה או מוריד בה, וכן עיקר.

צא. השמים ביני לבינך דמשנה אחרונה תהוי תיובתא דרב המנונא וכו'.

כ' הריטב"א, פירשו בו, דהא בכלל השמים ביני לבינך זימנין דבעיא למימר שהיא רחוקה ממנו כרחוק השמים מן הארץ, שאינו נזקק אליה כלל, ובהא בעלה ידע בה קושטא דמילתא, ומהדרינן התם נמי היא גופא אמרה נהי דבביאה ידע, ביורה כחץ מי ידע, מיפרשא [דהיינו] [דטענתה] שאינו יורה כחץ כדמוכח לינשא, ובהא הוא דלא מהימנא, משום דעבידא דמשקרא כיון דלא ידע בה בעלה, אבל אם טוענת שאינו בא עליה כלל, מהימנא, כיון דבעלה ידע בה לא משקרא, והוי כאומרת גירשתי שנאמנת, ומיהו לא מהימנא ביורה כחץ משום האי מיגו, דהו"ל ממועיז לשאינו מעיז.

ואפשר לפרש, דמעיקרא נמי הכי סברינן לה כשדעתה לומר שאינו יורה כחץ, אלא דקס"ד שהיא סבורה שבעלה יודע בדבר, ואמרינן דהא נמי מעיזה פניה, שיודעת היא ג"כ שאין בלעה יודע ביורה כחץ.

צא: ההיא איתתא דלא הוה בדיחא דעתה וכו', אמר להו ר"נ לא תשגיחו בה וכו'.

פי' הגראמ"ה, דהכא ס"ד להחמיר יותר [מבעובדא דלעיל], לפי שבדבריה הראשונים שאמרה לא צערתן בדרך ארץ וכו' היה די לאוסרה על בעלה, ידיע שלא נזדקק לה, ועל אותן דברים הו"א דלא שייך עיניה נתנה באחר, דלא אמרה כלל דבר האוסרה, [ומבואר לפו"ר דאף בכה"ג שייך למימר שויה אנפשה חד"א], להכי אמר עיניה נתנה באחר, ר"ל דמעיקרא כוונתה להאסר, ואערומי קא מערמה.

צא: אם איתיה דעבד איסורא, ניהא ליה דליכול ולימות דכתיב כי נאפו ודם בידיהן.

כ' הגריעב"ץ, אע"ג דקרא בנואפות כתיב, היינו נמי פירושא דקרא ודם בידיהן ע"י נואף מסבבות המיתה לבעליהן, שהוא עושה בזה הטוב בעיניהן. וז"ל השיטמ"ק, סתם נואף חשוד על שפיכות דמים דבעל שלא להצילו ממיתתו, אבל חשוד להורגו לא הוי, דאמרינן בסנהדרין חשוד על העריות כשר לעדות, וטעמא דרשע דחמס בעינן, אלמא חשוד על העריות לא הוי חשוד להרוג.

צא: בתוד"ה מים גנובים. קמ"ל דנואף אינו יודע זה.

כ' החת"ס, והענין הוא, שהיצה"ר ממתיק איסורים לעוברי עבירה, ובעל התאוה שביק היתרא ואכיל איסורא, שסובר שזה החתיכה או הגוף הלז מוטעם [יתר] מההיתר, ואילו היה יודע בשעת מעשה שאיננו טוב מן ההיתר אלא טומאת היצר הוא הממתיק לו, לא היה חוטא, אך הוא סבור שבאמת הוא טוב וכו', ואינו יודע כי כל המתיקות איננו אלא מחמת העבירה, ולכשימות הבעל פסקיה לטיבותיה. [ועיי' במכתב מאליהו [ח"א עמ' 42] שכיון לביאור זה מדעתו].